

Giuseppe Antonio Steffani – vídeňský dvorní klavírista z Kopidlna

Milí žáci, dnes se společně vypravíme do císařské hudební Vídně, kde nás očekává Josef Antonín Štěpán, jeden z nejlepších klavíristů své doby a také pozoruhodný klavírní skladatel, který si módně nechal říkat Giuseppe Antonio Steffani. Než si o něm povíme více, poslechněme si jedno z jeho velmi půvabných capriccií – bude to Capriccio pro klavír č. 3 v tónině G dur. Na historický nástroj hraje Edoardo Torbianelli.

Josef Antonín Štěpán: Capriccio č. 3 G dur

[5 Capriccios: No. 3. in G Major – YouTube](#)

Doznělo Capriccio č. 3 G dur z pera Josefa Antonína Štěpána. Na historický klavír ho přednesl Edoardo Torbianelli.

Pro Vídeňáky existovali jako pianisté jedině Koželuh a Štěpán, zatímco skladby Carla Philippa Emanuela Bacha je nechávaly lhostejnými, líčí pruský osvícenec a cestovatel Friedrich Nicolai ve svém Popisu cesty po Německu a Švýcarsku v roce 1781.

Ano, Josef Antonín Štěpán byl opravdu vynikající pianista. Pocházel z Čech, z Kopidlna nedaleko Jičína, kde spatřil světlo světa v roce 1726 v domě varhaníka a kantora Jana Štěpána. Základy hudebního vzdělání získal právě od svého otce a využil je, už když jako chlapec zpíval na chóru místního kostela Sv. Jakuba Většího. Při svých letních pobytech na svém sídle v Kopidlně si ho povšiml hrabě František Jindřich Šlik a je pravděpodobné, že si Josef Antonín dokonce zahrál v jeho letní zámecké kapele. V roce 1741, tedy jako patnáctiletý, odešel s hrabětem do Vídně (jako důvod se často uvádí útěk před vpádem Prusů) a tam už zůstal. Šlik mu umožnil další hudební vzdělání – kromě houslové hry u maestra jeho kapely Hammela studoval hru na cembalo a kompozici u Georga Christopa Wagenseila, vídeňského dvorního skladatele, varhaníka, cembalisty a posléze také „Hofklaviermeistera“.

A s jakým výsledkem Štěpán studoval? Leccos napoví jeho první cembalový koncert D dur, do jehož tónů se teď můžeme zaposlouchat; cembalo je zde doprovázeno malým souborem smyčcových nástrojů, k němuž se připojují ještě dva lesní rohy. Sólového partu se ujme Edita Keglerová, spolu s ní účinkuje soubor, který si říká Hipocondria Ensemble. A ještě něco: pro bližší představu o partu sólového cembala klikněte na odkaz níže 😊

[IMSLP265552-PMLP430390-Harpsichord concerto in D major – Steffan – harpsichord part.pdf](#)

Josef Antonín Štěpán: Primo Concerto per Cimbalo Con Violini, Corni da Caccia, e Basso Del Sig:re Steffan

[Harpsichord Concerto No. 1 in D Major, Š. 116: I. Allegro molto – YouTube](#)

[Harpsichord Concerto No. 1 in D Major, Š. 116: II. Andante cantabile – YouTube](#)

[Harpsichord Concerto No. 1 in D Major, Š. 116: III. Allegro – YouTube](#)

Rokoková hravost ožívá ve Štěpánově prvním cembalovém koncertu D dur (s prostřední větou psanou v tónině G dur). Tuto skladbu přednesla v našem semináři cembalistka Edita Keglerová za doprovodu souboru Hipocondria Ensemble a byla to další krásná ukázka historicky poučené či chcete-li autentické interpretace tzv. staré hudby.

A jak to bylo s Josefem Antonínem Štěpánem dál? Ve Vídni se po Hammelově smrti stal maestrem kapely hraběte Šlika. Díky své píli, nadání a především skvělé Wagenseilově výuce brzy vyrostl v pozoruhodného interpreta, skladatele i pedagoga. Působil dokonce jako hudební vychovatel v rodině Marie Terezie. Do těchto služeb, na své místo, ho doporučil sám Wagenseil, kterého v té době už velmi sužovala dna. Na přelomu let 1763 a 1764 byl Štěpán jmenován dvorním pianistou. Přesto, že se pak podepisoval *Maestro di Cembalo della Corte Imperiale di Vienna* (tedy „Mistr cembala císařského dvora ve Vídni“), nikdy nezapomněl na své rodné Čechy. Z dvorské služby předčasně, v roce 1775 (ve svých devětačtyřiceti letech), odešel, zřejmě proto, že ztratil zrak. Nadále však pilně komponoval a neustal ani v pedagogické činnosti, která byla jeho současníky vysoce oceňována; řídil výuku zpěvu císařských granátníků a vyučoval klavír v mnoha šlechtických a měšťanských rodinách.

Pro tuto chvíli ale odložme Štěpánovy životopisné stránky a obraťme opět pozornost k jeho hudbě. Na pomyslné pódium našeho semináře se vrací Edoardo Torbianelli, tentokrát s jednou ze šesti sonát nesoucích opusové číslo 3. Tyto skladby jsou již určeny pro kladívkový klavír; tiskem vyšly ve Vídni pravděpodobně v roce 1763. My si poslechneme Sonátu C dur, která začíná pomalou introdukcí v mollové tónině, konkrétně ve stejnojmenné c moll. Inspiroval se Štěpán prvky francouzské ouvertury, ve Vídni tehdy běžně užívané?

Josef Antonín Štěpán: Sonáta C dur op. 3

[Keyboard Sonatas, Op. 3, Parte 2a: Sonata in C Major: I. Adagio non molto e Cantabile in C Minor – YouTube](#)

[Keyboard Sonatas, Op. 3, Parte 2a: Sonata in C Major: II. Allegro e vivace – YouTube](#)

[Keyboard Sonatas, Op. 3, Parte 2a: Sonata in C Major: III. Andante non molto – YouTube](#)

[Keyboard Sonatas, Op. 3, Parte 2a: Sonata in C Major: IV. Minuetto: Trio – YouTube](#)

[Keyboard Sonatas, Op. 3, Parte 2a: Sonata in C Major: V. Allegro con brio – YouTube](#)

Edoardo Torbanielli hrál na kladívkový klavír Sonátu C dur op. 3 Josefa Antonína Štěpána, skladatele, který si módně nechal říkat Giuseppe Antonio Steffani. Ve Vídni našel své celoživotní působiště. Ve svých sedmatřiceti letech byl jmenován dvorním klavíristou a o tři roky později se stal na Wagenseilovo doporučení dvorním učitelem klavíru. Psal se 14. červenec 1766, když ho Marie Terezie nechala povolát, aby učil její dcery Marii Antoinettu (pozdější francouzskou královnu) a Marii Carolinu (pozdější královnu neapolskou), s platem 500 zlatých ročně.

Štěpánovou žákyní byla i budoucí spisovatelka a básnířka Karolina von Greiner, provdaná Pichlerová. Ta ho ve svých vzpomínkách vykreslila jako veselého, svérázného člověka s nevyčerpatelnou studnicí humoru, který „*důkladně rozuměl svému umění*“. Pichlerová vypráví, že v hudebním salónu jejího otce, dvorního rady Greinera, se scházela skvělá společnost – mezi jinými sám Mozart, Haydn a Salieri. Pořádaly se tu hudební večery, na nichž účinkovala i ona sama. „*Ačkoliv jsem byla nepatrná sedmi– až osmiletá osůbka,*“ píše Karolina Pichlerová, „*nechal mě můj otec hrát malé koncerty s orchestrem, které mistr Steffan sám pro mě komponoval.*“

Josef Antonín Štěpán zemřel náhle na mrtvici v roce 1797, ve Vídni už téměř zapomenut. Bylo mu jedenasedmdesát let. Ještě těsně před smrtí zkomponoval pro kostel v Kopidlně Requiem. Celé své jmění, čítající 2290 zlatých ve stříbře, odkázal kopidlenské škole. Autografy, opisy a tisky Štěpánových skladeb se v hojném počtu dochovaly například v zámeckém hudebním archivu v Kroměříži, v brněnském a pražském muzeu, ale také v Benátkách, Bruselu, Berlíně, Drážďanech, v Cambridge, Londýně, Marburgu a samozřejmě ve Vídni. Převážnou část jeho rozsáhlého díla tvoří skladby pro cembalo nebo kladívkový

klavír (jen koncertů napsal na pětáctyřicet), ale úspěšně se věnoval i písňové tvorbě, je také autorem německého singspielu, oratoria, Missy solemnis, Stabat mater, víme i o symfoniích, skladbách pro dechovou harmonii a hudbě k baletům.

Největší pozornosti se ovšem těšily Štěpánovy kompozice pro cembalo nebo kladívkový klavír, především pak koncerty. A propos, co se týče tohoto oboru, hovoří se o Štěpánovi dokonce jako o jednom z nejpozoruhodnějších předchůdců Mozartových. Jeden z cembalových koncertů jsme dnes už vyslechli, nechme tedy na závěr našeho semináře zaznít ještě koncert určený pro kladívkový klavír. Andreas Staier přednese sólový part Štěpánova Koncertu B dur a od svého nástroje bude také řídit komorní orchestr Concerto Köln. Dodejme už jen, že kadence jsou z pera samotného skladatele, tedy Josefa Antonína Štěpána.

Josef Antonín Štěpán: Koncert B dur pro kladívkový klavír

[Joseph Anton Steffan: Concerto for Fortepiano & Orchestra in B flat major, Andreas Staier – YouTube](#)